

що), в місцях перетину останніх крок спостережень ущільнюється до 5 м. Еманційна зйомка виконується за маршрутними профілями при кроці спостережень від 5 м до 10 м (відповідно масштаби робіт - 1:5000 до 1:10000). Визначається питома активність радону із ґрунтового повітря, відібраного з глибини 0,7 м. Навхрест виділений радоновим аномаліям і аномаліям СГЛК задаються профілі МЕЗ із розносом АВ/2 -50 м і відстанню між точками спостережень 20-25 м;

2) детальну еманційну розвідку у вигляді площинної зйомки по сітці (10 - 50)х(1 - 5) м

УДК

РАЦІОНАЛЬНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА РЕКРЕАЦІЙНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЇ КАРПАТСЬКОГО НПП

В.М. Кланчук, Л.Ф. Гоцул

Карпатський національний природний парк, вул. В.Стуса, 6,
м. Яремче, Івано-Франківська область, 78500

Современная территория Карпатского национального природного парка многие десятилетия привлекает к себе внимание туристов, экологов, ученых. На протяжении последних 20 лет здесь сформировалась система рекреационного хозяйства. Созданы зоны и места отдыха, функционируют туристические маршруты. Новой формой является создание научно- и эколого-познавательных маршрутов, характеристика которых дается в данной статье.

Ще з кінця XIX століття Карпати стали улюбленим місцем відпочинку туристів. Край багатой культури та історії приваблював своїми неповторними красвидами поетів, художників, краєзнавців. У 1879 році під Говерлою, а в 1882 році під горою Піп Іван були відкриті перші туристичні прихистки, які стали праобразами великих сучасних оздоровчих та туристичних комплексів.

Особливо швидко розвивався туризм у тридцятих роках нашого століття. Гуцульщина стає популярним туристичним районом. У 60-70 роках побудовано низку туристичних баз, спортивних комплексів, санаторіїв. Після створення Карпатського національного парку більше уваги стали приділяти збереженню рідкісних видів рослин, тварин, унікальних ландшафтів. Тому туристичні подорожі, екскурсії, масові заходи погоджуються з керівництвом парку, а самодіяльні туристи при виході на маршрут реєструються і проходять інструктаж.

Склалася мережа туристичних, екскурсійних і прогулянкових маршрутів.

Опишемо найбільш цікаві композиційні вузли парку. "ДОРА" – це основний в'їзд на територію парку з боку обласного центру. Тут розташований в'їзний знак і стенд з планом території парку. На перспективу тут будуватиметься довідково-інформаційний центр і буде організовано торгівлю сувенірами.

слід виконувати в ділянках розвинутої сітки тектонічних порушень в породах кристалічного фундаменту докембрію.

Література

1. Панов Б.С., Рябоштан Ю. С., Трахтамиров Е.П. и др. О новом методе структурно-геодинамических исследований // Сов. геология. – 1984. — № 1.

2. Панов Б.С., Трахтамиров Е.П. Новое в геолого-геофизических исследованиях // Изв. ВУЗов: Геология и разведка. – 1993. — № 3.

The modern terrain Carpathian national nature park many decades attracts in itself attention of the tourists, ecologists, scientists. During last 20 years a system of recreation here was formed. The zones and vacation spots are built, the tourist routes operate. The new form is the creation scientifically and ecological-cognitive trails, the characteristic which one is induced in the given article.

"ЗБЕРЕГТИ ПРИРОДУ – ЗБЕРЕГТИ ЖИТТЯ" – місце відпочинку у північній частині міста Яремче. Тут установлено дерев'яну скульптурну композицію – рідкісні рослини і тварини парку.

"ПЕЧЕРА ДОВБУША" – з 1989 року тут створюється художньо-меморіальний маршрут "Стежка Довбуша". Довжина його близько 1,5 км. Установлено 9 скульптурних композицій, кожна з яких висвітлює сторінки життя та боротьби легендарного ватажка опришків.

"ГРАЖДА" – на початку маршруту до печери Довбуша буде споруджена гуцульська гражда, у якій розміститься музей етнографії та побуту краю.

"ОЗЕРО" – територія площею до 1 га у с. Ямна. Передбачається відновити систему старих озерць і створити зону відпочинку.

"ВОРОТИЩІ" – зона поблизу села Микулчин. Тут є літні павільйон та естрада, колиба, спортивний майданчик. Щорічно проводиться фольклорне свято "Купальські ночі".

"КНЯЖИЙ ШЛЯХ" – стежка, колишня старовинна дорога, від зони відпочинку "Воротищі" до санаторію у с. Татарів. Планується будівництво кемпінгу, колиби, оглядового майданчика.

"ГРАЖДА" – кемпінг для автотуристів біля с. Татарів по дорозі на Яблуницький пере-

вал. Побудовано 11 будиночків, настили під намети, дитячий майданчик, будується колиба.

“КАРПАТСЬКИЙ ДИВОСВІТ” – зона для короткого відпочинку по дорозі на Яблуницький перевал. Тут стоять три павільйони для відпочинку, столи з лавочками. Прикрашає це місце дерев'яна скульптурна композиція (автор Д.Грабар).

“ГОВЕРЛА” – зона відпочинку біля садиби Говерляньського лісництва на початку пішохідного туристичного маршруту на гору Говерлу.

В даний час у парку зосереджено понад тридцять оздоровчих закладів, у яких оздоровлюється і відпочиває понад 50 тисяч чоловік.

Однією з кращих зон є зона “Воротиці”, що розміщена біля автотраси Яремче-Рахів вище с.Микуличин. Згідно з історичними свідченнями в цьому районі стояла сторожова вишка воеводи Микули. За часів князювання Данила Галицького тут пролягали стратегічно важливі шляхи переходів через ріку Прут на Закарпаття. Тому ця зона й була задумана за принципом розміщення і будівництва таких постів. Вона поділена на дві підзони: інформаційну, де розміщений павільйон з короткою історичною інформацією, та рекреаційно-експлуатаційну. Тут стоїть колиба, збудована у стилі стародавніх колиб, є джерело, місця для відпочинку. На цьому місці князь проводив зібрання з воеводами, причому кожен воевода мав своє незмінне місце під щитом зі своїм знаком. Таких щитів у колибі сім. Крім цього, в колибі є “берфела” – пристрій для приготування національних блюд.

При проходженні маршрутів на території парку допускається зупинка лише для короткочасного відпочинку у спеціально відведених для цієї мети місцях. Відхилення від маршруту не допускається. При вході на територію заповідних куточків парку установлені шлагбауми, є контрольно-пропускні пункти. Так, зокрема, впорядковано відвідування гори Говерла. До вершини прокладена стежка довжиною 11 км. На її початку є пункт з цілодобовим чергуванням, який стежить за наявністю спеціального пропуску в туристів. Підйом дозволено лише вдень з обов'язковим поверненням групи до 18 години.

У Підліснівському лісництві створено природно-інформаційний центр, де можна переглянути відео- і слайдофільми, тут є експозиція художніх творів, різноманітні колекції.

До нових форм і методів екологічного виховання можна віднести створення мережі екологічних стежок. Ступаючи на такі стежки, відвідувач входить у живий музей природи, невичерпне джерело прекрасного.

На території парку функціонує 10 таких стежок, опис яких наводиться нижче.

1 НАУКОВО-ПІЗНАВАЛЬНА СТЕЖКА “НА ОЗЕРО НЕСАМОВИТЕ”

Довжина стежки – 6000 м. Тривалість переходу – 2,5 год. Абсолютні висоти – 1250-1750 м.

Стежка починається біля спортивної бази “Заросляк”. Прямуючи на південь, проходимо

мостиком через ріку Прут. Досить гарною дорогою ідемо вгору і виходимо на північно-східний хребет Пожижевської. Справа – будиночки стаціонару Інституту екології Карпат НАН і метеостанції, де можна ознайомитися з гербарієм рослин Чорногори. На південний захід ідемо через гірськососнове криволісся і зарості вільхи зеленої стежкою, яка веде на так звану “австрійську дорогу” між вершинами Пожижевська і Брескул, яка була побудована ще до першої світової війни і призначена для великого полонинського господарства. Огинаючи схили вершин Пожижевської і Данцеж, виходимо на оглядовий майданчик, звідки прекрасний вид на Великий і Малий Кізли. Це так звані карлінги (карові гребені), де колись залягали льодовики. На верхній межі лісу (1400 м н.р.м.), серед заростей сосняку знаходиться єдине в Українських Карпатах місцезростання рідкісного бореального виду – ліннеї північної.

Серед полонинського різотрав'я зустрічаються фіалка відхилена, арніка гірська, дзвоники карпатські, шафран Гейфеля, сон білий. Неповдалі, серед полонинських лук, смерекового рідколісся та криволісся, закладено моніторинг площею близько 100 га. З полонини стежка завертає у масові угруповання чагарників, серед яких зростає карпато-балканський ендем – рододендрон східнокарпатський. У верхів'ї потоку Орендарчик маршрут проходить через зарості сосни гірської і вільхи зеленої. Через зарості жерепу проходило до озера Безіменного, що під Данцежем. Звідси у напрямку на південний схід доходимо до унікальної пам'ятки живої природи – озера Несамовитого, розташованого у льодовиковому карі на північному схилі Гори Туркул на висоті 1750 м н.р.м. З вершини кару стежка спускається в долину потоку Несамовитого. Урочищами Малі та Великі Кізли, верхньою межею лісу вона повертає до біостаціонару на Пожижевській.

Переходячи від лісового поясу до субальпійського тут можна зустріти як лісових, так і високогірних лучних представників тваринного світу, серед яких: ведмідь бурий, рись, куниця лісова, кабан, олень благородний, різні види нориць. З птахів відмічені боривітер звичайний, сапсан, глухар, тинівка лісова та альпійська, дрозди білозобий та чорний. Плазуни представлені гадюкою та ящіркою живородячою. З земноводних зустрічаються жаба трав'яна, саламандра плямиста та тритони карпатський і альпійський.

Стежка промаркована, формат марки нормальний, колір марки – горизонтальні смуги білого кольору, в центрі – зелена смуга.

2 НАУКОВО-ПІЗНАВАЛЬНА СТЕЖКА “ПОГОРІЛЕЦЬ - ШЕШУРСЬКА - МАРІЧЕЙКА”

Довжина – 10850 м Тривалість переходу – 4,5 год. Абсолютні висоти – 950-1510 м.

Науково-пізнавальна стежка (НПС) “Погорілець-Шешурська-Марічейка” – одна з найцікавіших не тільки на території Карпатського НПП, але й у всіх Карпатах. Вона охоплює

природні комплекси з різноманітними ландшафтами і багатим рослинним покривом лісового і субальпійського поясів. Стежка починається біля контори Високогірного лісництва, проходить по південних схилах Черногірського хребта і охоплює територію в межах висот 950-1510 м н.р.м. Маршрут НПС охоплює рекреаційно-господарську і заповідну зони Високогірного лісництва. На всій протяжності маршруту можна виділити два основні відрізки: ріка Погорілець – полонина Шешурська з 10 видовими точками (ВТ) та пол.Шешурська – оз.Марічейка (6 ВТ). Загальна довжина маршруту – 10850 м. В геоморфологічному плані стежка розташована в середньогірному сильнорозчленованому районі з реліктами поверхонь вирівнювання на структурах Черногірської зони та частково в середньогірному районі зі слідами давнього зледеніння та реліктами давніх поверхонь вирівнювання на структурах Черногірської зони. В першому районі переважають схили інтенсивного площинного змиву, а в другому – схили з переважанням льодовиково-денудатійної обробки. Серед дрібних флювіальних, гравітаційних та льодовикових форм в околицях маршруту переважають яри, промивини, осипи, обвали, зсуви, карові вали та озеро, моренні гряди тощо.

Більша частина (7900 м) НПС проходить по долині р.Погорілець, довжина якої 10 км. Вона є притокою першого порядку р.Чорний Черемош. Цікавим геоморфологічним об'єктом Черногори є озеро Марічейка, яке знаходиться у великому цирку нівації на південно-східних схилах гори Шурина-Гропа (1772 м) на висоті 1510 м н.р.м. Площа дзеркала вільної води – понад 7 тис. м². Глибина його не перевищує 0,8 м. Вода в озеро поступає з багаточисельних джерел, що виходять біля підніжжя південно-східного схилу. Розташоване серед смерекових лісів. Це одне з найбільших за площею високогірних озер Карпат. На торфовому болоті поблизу озера зростає рідкісний бореальний вид – журавлина дрібноплідна та болотна.

Дана територія перебуває в умовах помірно-континентального клімату під впливом атлантичних повітряних мас. Гірський рельєф істотно змінює клімат, тому на цій території виділяють три термічні зони: прохолодну (900-1200 м н.р.м.), помірно-холодну (1200-1500 м н.р.м.) і холодну (понад 1500 м н.р.м.). В межах Високогірного лісництва, зокрема на території, якою проходить маршрут, середньорічна температура повітря становить +5,7 С. Середньорічна кількість опадів на території лісництва становить 746 мм.

На прилягаючій до НПС території виділяють два висотні пояси: пояс чистих смерекових лісів, приурочений до помірно-холодної термічної зони, який піднімається до висоти 1500 м н.р.м.; субальпійський пояс, що знаходиться в холодній термічній зоні на висотах до 1800 м н.р.м. Лісовий пояс представлений деревостанами ялини звичайної та сіривільшанниками, в основному, середньовікової групи. Зарослі вільхи сірої зустрічаються майже на всій протяжності стежки в долині р.Погорілець, перехо-

дячи в чисті смерекові насадження по обидвох берегах вверх по схилах долини. Починаючи з висот 1250-1300 м н.р.м., зарослі вільхи сірої переходять повсюди в чисті смеречини аж до полонини Шешурська. Пануюче поширення в смерекових лісах мають такі види рослин: квасениця, чорниця, шафран Гейфеля, папороть Ліннея та інші. Сіривільхові ліси зустрічаються фрагментарно на високій заплаві р.Погорілець на болотних ґрунтах. Чагарники практично відсутні. Флористичний світ трав'яного ярусу через значну перезволоженість – бідний. На відстані 7900 м від початку маршруту на висоті 1350 м смерекові ліси переходять у субальпіку, яка характерна для полонини Шешурська. Це вторинні луки, в більшості порослі шавлем карпатським, звіробоем плямистим. Рослини, занесені до Червоної книги України, представлені арнікою гірською, сольданеллою карпатською, майже всіма видами тирличу.

Друга половина маршруту протяжністю 2900 м – полонина Шешурська – озеро Марічейка. На цій ділянці стежка пересікає верхню межу лісу (1350 м н.р.м.). Тут помітно виражений перехід лісового поясу в субальпійський, який займає значну частину Високогірного лісництва. Вище верхньої межі лісу багато рідкісних ендемічних та реліктових видів, значна частина яких належить до альпійського, арктоальпійського, монтанного, бореального та бореально-монтанного елементів флори. Це – рододендрон Кочі, сон білий, родіола рожева, дріада восьмипелюсткова, наскельниця лежача, первоцвіт дрібний.

Тваринний світ Черногірського масиву має специфічний комплекс бореально-тайгових і гірських видів хребетних, які не зустрічаються на прилеглих територіях. Тут можна зустріти аборигена карпатських гір – ведмедя бурого, який є реліктовим видом. Такими ж видами є саламандра плямиста та горіхівка. Особливий інтерес представляють ендемічні види. До них належать: глухар карпатський, тритон карпатський, білка карпатська, дятел білоспинний, полівка снігова. В лісовому поясі зустрічаються: олень благородний, козуля європейська, кабан дикий, лисиця, вовк, заєць-русак. В р.Погорілець водяться форель, голянь, голец.

Науково-пізнавальний маршрут "Погорілець-Шешурська-Марічейка" промарковано. Формат марки нормальний, колір марки – горизонтальні смуги білого кольору, в центрі – червона смуга. Маршрут обладнано малими архітектурними формами.

3 ЕКОЛОГО-ПІЗНАВАЛЬНА СТЕЖКА "НА ЯВІРНИК"

Довжина стежки – 4250 м. Тривалість переходу – 4 год. Абсолютні висоти – 650-1221 м.

Стежка розташована в Женецькому лісництві. Проходячи серпантинном, охоплює природні комплекси з різноманітними ландшафтами лісового і субальпійського поясів і розміщений в рекреаційно-господарській зоні лісництва. Починається маршрут біля контори Женецького лісництва. Її нижня частина розташована на

схилах обвального-осипного зносу, крутизна якої в деяких місцях досягає 50-60°. Схили вкриті брилами, щебенем, валунами, що відносяться до дрібних гравітаційних типів рельєфу. Весь подальший маршрут проходить по схилах інтенсивного площинного змиву. Серед дрібних форм рельєфу переважають яри, гірські звори, промивини, обвали та зсуви. Хребет та вершина, на яку виходить стежка, мають округлу форму, часте розповсюдження мають кам'яні розсипи.

Враховуючи певні кліматичні показники, на даній території виділено три термічні зони: помірну (650-850 м н.р.м.), прохолодну (850-1200) та холодну (до вершини Круглоявірника – 1221,6 м н.р.м.) Проходячи маршрутом еколого-пізнавальної стежки (ЕПС), потрапляєм в смереково-березовий ліс з участю сосни звичайної реліктової. На відстані 600 м від початку маршруту насадження переходять у смереково-ялиново-сосновий праліс, середній вік насаджень якого 130 років. Лісовий масив у середній частині маршруту (до 2100 м від початку) представлений природно відновленим 140-літнім буково-ялицево-смерековим лісом з елементами пралісу. Досягнувши висоти 1220 м н.р.м., стежка виводить на приполовинну лісову луку Явірник, загальна площа якої 9,2 га. Трав'яне покриття представлено такою субальпійською рослинністю: кострицею, арнікою гірською, билинцем комарниковим. З представників тваринного світу тут можна побачити саламандру плямисту та жабу трав'яну. З птахів – сойку, горіхівку, різновиди синиць, дроздів, вівчариків, малиїївку. З ссавців – білку звичайну, лисицю; сліди діяльності парнокопитних: свині дикої, козулі, оленя благородного. На полонині Круглоявірник з птахів можна побачити канюка, тинівку лісову, сорокопуда.

Маршрут промарковано. Формат марки нормальний, колір марки – горизонтальні смуги білого кольору, в центрі – голуба смуга. Маршрут обладнано малими архітектурними формами.

4 ЕКОЛОГО-ПІЗНАВАЛЬНА СТЕЖКА “ПРИПІР – ЗАРОСЛЯК”

Довжина – 2000 м. Тривалість переходу – 1 год. Абсолютні висоти – 1155-1300 м.

Еколого-пізнавальна стежка (ЕПС) починається на правому березі потоку Припир на відстані 80 м від його впадання в р.Прут. Маршрут проходить по території Говерляньського заповідного лісництва і охоплює природні комплекси лісового поясу. Середній похил стежки складає 75°.

Стежка розміщена в межах Чорногірської структурно-фаціальній зони і в міру її проходження перетинає відклади крейди, що виходять тут на поверхню. Від початкової точки на проміжку 650 м простежується середньоритмічний фліш, з переважанням склуватих пісковиків нижньошипотської підєвіти, яка простежується на ділянці 800-1100 м н.р.м. Південніше (900 м), до закінчення маршруту, залягають масивні і товстошарві пісковики з горизонталь-

ми червоних аргілітів і пакетами мергелів чорногірської світи.

Територія, по якій прокладено маршрут ЕПС, розміщена в умовах помірно-континентального клімату під впливом атлантичних повітряних мас.

Стежка прокладена в поясі чистих смерекових лісів, видовий склад яких представлений ялиною звичайною, до якої поодинокі домішується ялиця біла, а на висоті 1000 м н.р.м. – зустрічається бук лісовий. За структурою ялинові ліси представляють один ярус висотою 25-30 м. Висота 100-річних дерев 27-30 м, а діаметр – 36-40 см. В підліску поодинокі зростає бузина червона, малина, горобина звичайна. Значно розвинутий моховий покрив, в якому панівне місце займає зозулин льон та дикранум, а в понижених місцях – різні види сфагнуму. Трав'яний покрив бідний, представлений квасеницею звичайною, нечуй-вітром заокругленим, солданеллою карпатською.

Оскільки стежка проходить в одному біотопі, тваринний світ представлений незначною різноманітністю. Тут можна побачити саламандру плямисту, тритонів (карпатського та альпійського), ящірку живородячу, дятлів (трипалого та чорного), горіхівку, синиць (довгохвосту, гаїчку), сову довгохвосту, норицю руду, мишу жовтогорлу; сліди життєдіяльності кабана та оленя благородного.

ЕПС промарковано. Формат марки нормальний, колір марки – горизонтальні смуги білого кольору, в центрі – зелена смуга. Маршрут обладнано малими архітектурними формами.

5 НАУКОВО-ПІЗНАВАЛЬНА СТЕЖКА “ВЕРШОК – ЖБИР”

Довжина стежки – 2500 м Тривалість переходу – 1,5 год.

Науково-пізнавальна стежка (НПС) розміщена в рекреаційно-господарській зоні Підліснівського лісництва і охоплює три природні комплекси лісового поясу. Починається вона біля рекреаційної зони “Закуток” на правому березі потоку і проходить по лісгосподарській дорозі через щгучно-природний ялиновий ліс віком 60 років. Серед смерекового лісу розташоване верхове голоценове болото, рослинність якого досить бідна. Зліва за ходом маршруту проростають кущі дикого агрусу, а також кілька природно створених мурашників, які огорожені і охороняються від руйнування. Проходячи лісову галявину, знову заходимо в смерековий ліс з поодинокими деревами ялиці і бука. Колекційна плантація клонів модрина закладена в 1968 році з метою збереження клонів для генетичних і селекційних досліджень та заготівлі живців для розмноження. Тут зростає модрина сибірська, даурська, Сукачова, європейська та інші. Кожен клон представлений 4 екземплярами, які відмежовані стовпами. Лісова ділянка охороняється як особливо-цінний об'єкт генетичного фонду Карпат.

Далі за маршрутом заходимо в природне високопродуктивне насадження ялиці білої віком 85-100 років, яке є базою за вивчення по-

пуляційної мінливості шишок, а також збору та висіву насіння в розсаднику "Підліснів".

Тваринний світ лісового поясу досить різноманітний. Він представлений різними видами ссавців – сося лісова, білка карпатська, їжак, заєць-русак, лисиця, козуля, рідше трапляється тхір чорний та куниця лісова. Із пернатих можна побачити канюка, яструба-перепелятника і тетеревятника, голуба-припутня, горіхівку, дрозда співочого та інших. Із земноводних зустрічаються саламандра плямиста, тритон карпатський, жерлянка жовточерева.

Дорога господарська перетинає потік. З лівого боку за ходом стежки – відслонення карпатського флішу, яке є своєрідною сторінкою в геологічному літописі Карпат. Проходячи далі дорогою вгору, відкривається вид на архівну плантацію клонів смереки, ялиці і дугласії, площа якої 5,7 га. Саджанці, висаджені на ній, будуть служити в майбутньому як архів збору насіння і живців. Тут також закладені плантації насіннєвого походження ялиці одноколірної, сосни Веймутової, які будуть використовуватись як маточники. Даний об'єкт служить для генетично-селекційних досліджень мінливості ялиці білої залежно від росту та висоти над рівнем моря.

Лісогосподарською дорогою сходимо на селекційний пункт "Підліснів", який був створений в 1973 р. До сфери його діяльності входять: добір та атестація плюсових дерев, заготівля та вегетативне розмноження вихідного матеріалу, добір клонів для закладення плантації та ведення контролю за ними, техпропаганда лісової селекції. Кінцева мета роботи с/п – створення сортів-популяцій клонів головних лісоутворюючих порід карпатської смереки, ялиці білої, модрини, дугласії, тиса ягідного. Крім цього, ведеться добір та розмноження шляхом укорінення рідкісних і декоративних форм для озеленення (туя, ялівець, самшит, дейція, бузкі).

НПС промарковано. Формат марки нормальний, колір марки – горизонтальні смуги білого кольору, в центрі – червона смуга. Маршрут обладнано малими архітектурними формами.

6 ЕКОЛОГО-ПІЗНАВАЛЬНА СТЕЖКА "ЖЕНЕЦЬ – ХОМ'ЯК"

Довжина стежки – 5350 м Тривалість переходу – 3 год. Абсолютні висоти – 650-1350 м.

Еколого-пізнавальна стежка (ЕПС) починається біля контори Женецького лісництва і проходить територією рекреаційно-господарської і заповідної зон, охоплюючи природні ландшафти з багатим рослинним покривом лісового поясу, криволісся та кам'янисті розсипи однієї з найвищих вершин Горган – г.Хом'як (1545 м н.р.м.). Більша частина ЕПС (3 км) проходить високою заплавою р.Женець. При проходженні маршруту спостерігаються три різні біотопи. У водоймах, вздовж цієї долини стежки з земноводних зустрічаються карпатський та альпійський тритони. Типовими птахами гірських потоків є плиска гірська та оляпка. Ссавці в цьому районі представлені

хижаками, які живляться дрібними представниками водної фауни. Це – видра річкова, норка європейська, горностай. У буковому лісі зустрічається червонокнижний вид карпатської фауни саламандра плямиста. Птахи представлені сойкою, зеленим дятлом, горіхівкою, дроздами: співочим та горобинниковим. З ссавців зустрічається олень благородний, козуля, куниця лісова, білка карпатська, сося горішнікова, нориця руда. Полонина Хом'як – наступний етап маршруту. З плазунів тут можна зустріти ящірку живородячу. Серед птахів найбільш представлені крук, дрізд, глухар.

Більшу частину маршруту нас супроводжує буково-ялицево-смерековий ліс з поодинокими деревами явора, берези віком 85 років. Закінчується маршрут виходом на вершину г.Хом'як через зарості жерепу. Відокремлене положення і значна висота вершини Хом'як дає можливість спостерігати краєвиди, які своєю протяжністю перевищують досі описані. В найближчому сусідстві, на півночі, бачимо хребет Явірник, Синячку, на північному заході – вершину Синяка, на сході – хребет Ліснів, за ним – хребет Рокети з Лисиною Космацькою. На останньому, на півдні, зауважуємо Чорногірські вершини – Петрос і Говерлу, на південному сході – близьку ворохтянську Магуру.

Маршрут промарковано. Формат марки нормальний, колір марки – горизонтальні смуги білого кольору, в центрі – голуба смуга. Маршрут обладнано малими архітектурними формами.

7 ЕКОЛОГО-ПІЗНАВАЛЬНА СТЕЖКА "НА ГОРУ ГОВЕРЛА"

Довжина стежки – 10,5 км. Тривалість переходу – 5 год. Абсолютні висоти – 950-2061 м.

Маршрут починається від контрольно-пропускного пункту Говерлянського заповідного лісництва в Завоелі і проходить по широкій лісовій дорозі вздовж р.Прут, яка поступово звужується і крутими схилами підходить до дороги. Майже всі ліси тут – середньовікові насадження ялини, рідко ялиці. Поодинокі зустрічаються бук, явір. Такі змішані ліси супроводжують нас до висоти 1100 м н.р.м. В заплаві ріки Прут поширені сіровільшанники. В урочищі Форещанка долина Пруту розширюється. З правого боку знаходиться форельне господарство Ворохтянського держлісгоспу. Проходячи далі долиною, дорога заглиблюється в середньовіковий ялиновий ліс. Зліва від дороги крізь стіну лісу проглядаються будиночки географічного факультету Львівського державного університету. Дорога все крутіше піднімається догори і виходить до навчально-тренувальної спортивної бази Держкомспорту України "Заросляк", від якої прямує через типовий ялиновий праліс, вік окремих дерев якого – 200-300 років висотою 30 метрів.

При піднятті вгору ліс рідшає, підходимо до його верхньої межі (1400-1450 м н.р.м.) Такі приполонинські ліси характеризуються значною стійкістю до вітровалів. Це пов'язано з особливостями росту і життєдіяльності представників цього виду в екстремальних висотних

екологічних умовах, і тому ця смуга лісу є своєрідним форпостом карпатських лісів, який приймає на себе сильні полонинські вітри, снігові лавини. Через це такі ліси заслуговують всесторонньої охорони та відновлення. Зліва відкривається вид на велику долину, де бере свій початок ріка Прут. Витікаючи із невеликого болітця по стінці верхнього кару і досягаючи його дна, набуває вигляду кількох струмків, які утворюють водоспад "Гук".

З висоти 1800 м над рівнем моря починаються альпійські луки. Звідси відкривається панорама на велику частину Карпат. На північ і північний захід видно хребти Горган з їх вершинами: Сивуля, Добошанка, Горган, Хом'як, Синяк. На південний схід від Говерли протягнувся хребет Черногора, з півдня – пролягла долина Білої Тиси, а з заходу видніється купол Петроса (2020 м н.р.м.).

ЕПС промаркована. Маршрут промарковано. Формат марки нормальний, колір марки – горизонтальні смуги білого кольору, в центрі – голуба смуга. Маршрут обладнано малими архітектурними формами.

8 ЕКОЛОГО-ПІЗНАВАЛЬНА СТЕЖКА "НА МАКОВИЦЮ"

Довжина – 8 км.. Тривалість переходу – 4 год. Абсолютні висоти – 550-987 м.

Маршрут являє собою оглядову екскурсію в околицях м.Яремче зі сходженням на г.Маковиця. Починається в кв.2 Ямнянського лісництва. Йдучи кам'янистою стежкою, нас оточує змішаний ліс, в насадженнях якого переважає бук лісовий – цінна лісоутворююча, ґрунтопокращуюча і ґрунтозахисна порода. Крім бука, тут зустрічаються ялина, ялиця. Похила частина хребта зайнята луками. Тут переважають дернини білоуса (по-місцевому – псянка). Місцями серед травостою зустрічаються низькорослі колючі кущі ялівцю сибірського. Увагу привертають квіти арніки гірської, сиверейї, дзвоників, королиці. В буковому лісі водиться багато тварин, які живляться насінням цього виду. Це – сойка, горіхівка, кабан, миші та нориці. Можна побачити саламандру плямисту, тритонів. При проходженні маршруту можлива зустріч і з гадюкою та жабою гостромордою, оленем благородним та козулею європейською. Рухаючись по хребту, виходимо на вершину г.Маковиця. В ясний сонячний день з вершини відкривається вид на майже всю територію національного парку. Справа – до заходу – долина ріки Жонка, яка бере початок на північному схилі хребта Явірник. На південь – пролягла долина Пруту в околицях с.Микуличин. На найдальшому плані – в південній частині панорами – видніються вершини Черногірського масиву.

Маршрут на г.Маковиця промарковано. Формат марки нормальний, колір марки – горизонтальні смуги білого кольору, в центрі – зелена смуга.

9 ЕКОЛОГО-ПІЗНАВАЛЬНА СТЕЖКА "НАШ ДРУГ – ПРИРОДА"

Довжина маршруту – 2 км. Тривалість переходу – 1 год. Абсолютні висоти – 610-690 м.

Еколого-пізнавальна стежка (ЕПС) "Наш друг – природа" починається біля профілакторію "Прикарпаття" і проходить по дорозі вздовж річок Жонка та Багрівець територією Яремчанського лісництва. За характером рослинності місцевість відноситься до округу букових карпатських лісів району ялицево-ялиново-букових і ялиново-ялицево-букових пригорганських лісів. Чагарниковий, трав'яний і моховий покриви представлені такими видами: ожиною, папороттю чоловічою, чорницею, зозулиним льоном та ін. Карпати завдяки їх великому екологічному розмаїттю відрізняються багатством і різноманітністю тваринного світу. У навколишніх лісах можна зустріти кабана, козулю, з мишей – нориць, з птахів – сойку, горіхівку, дятла, синицю. Із земноводних та плазунів зустрічаються саламандра плямиста, тритони карпатський і альпійський, гадюка, гостроморда жаба.

ЕПС промаркована. Формат марки нормальний, колір марки – горизонтальні смуги білого кольору, в центрі – зелена смуга.

10 ЕКОЛОГО-ПІЗНАВАЛЬНА СТЕЖКА "СТЕЖКА ДОВБУША"

Довжина маршруту – 4 км. Тривалість переходу – 4 год. Абсолютні висоти 570-800 м.

Художньо-меморіальний комплекс "Стежка Довбуша" створений в місцях, овіяних легендами, пов'язаними з іменем ватажка карпатських опришків Олекси Довбуша. Маршрут починається в заповідному урочищі Дрібка неподалік від "Каменя Довбуша", пролягає поміж скелями і виходить на хребет Горган Запрутський. Стежка розташована на території Ямнянського лісництва і, залишаючи позаду "Колибу", виходить на рекреаційну зону, обладнану малими архітектурними формами. ЕПС проходить по місцях, де в 1738-1745 рр. діяли побратими славнозвісного Олекси Довбуша. У літопис історії українського народу галицьке опришківство увійшло яскравою сторінкою боротьби проти соціального і національного поневолення. Перша письмова згадка про опришківство датується 1529 роком. Важка праця, національний гніт змушували народні маси підніматися на боротьбу. Ім'я О.Довбуша стало поряд з відомими іменами героїв українського народу І.Кармелюка, Л.Кобиліці.

Дана місцевість належить до Зовнішньо-Карпатської області. Розміщена на правобережжі Пруту. Розповсюджені тут ямнянські пісковики звужують долину і зумовлюють круті схили. Саме тут відкривається мальовничий вид на глибокий каньйон Прута та на присілок Ямна. Нас оточує змішаний ліс. Тут можна відмітити буково-ялицево-смерекові фітоценози. Основними лісоутворюючими породами є бук лісовий, ялина звичайна, ялиця біла. З правого боку зустрічається унікальне зростання граба

звичайного. Це верхня межа ареалу граба – 500 м н.р.м. Особливий інтерес представляє реліктова сосна – найдавніша з усіх видів, чутливий індикатор чистоги повітря. По стежці зліва і справа видніються куші малини, ожини, а в кінці маршруту – поширена чорниця. Лінія маршруту перетинає відкриті поляни, грибні та ягідні місця.

Багатий та різноманітний світ тварин. По трасі можна побачити ящірку прудку та живородячу, гадюку звичайну. Із птахів зустрічаються дятел строкатий, жовна, сойка, шишкар

сосновий, рябчик. Із ссавців поширені козуля європейська, кабан, лисиця, борсук, тхір. Гризуни представлені зайцем-русаком, білкою карпатською, сонями: горішничковою і лісовою; дрібними видами: мишівкою, мишою жовтою, полівкою сніговою.

Стежка промаркована. Формат марки номінальний, колір марки – горизонтальні смуги білого кольору, в центрі – зелена смуга. Стежка обладнана малими архітектурними формами.

УДК

ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ЩОДО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН УКРАЇНИ (СТАН ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ)

М.І.Толстой

Київський національний університет Імені Тараса Шевченка

Приведены сведения о выполнении в 1992-1994 г.г. коллективом специалистов университетов и ряда других организаций Украины и не завершённых исследований в рамках программы ГКНТУ РН 50.02 по развитию региональных рекреационных зон (РРЗ) Украины. Для их завершения в пределах выделенных РРЗ предлагаются определённые методические рекомендации и ряд терминологических показателей.

The information on execution uncompleted researches within the frames of the program GKNTU RN 50.02 on development regional recreation area (RRA) in Ukraine during 1992-1994 by universities specialists collective and the other organizations in Ukraine are quoted in this article. It was suggestions The certain methodological and a number of terminological points for its finishing in the limits of RRA.

Україна є державою з досить високим курортно-рекреаційним потенціалом. Але загальна ємність організованого відпочинку на кінець 80-х років досягла лише 1,8 млн. чол., що задовольняє потреби населення лише на 20%.

Треба зазначити, що розвиткові рекреаційної інфраструктури в Україні досі не приділялось належної уваги. Значною мірою він відбувався стихійно, без належного наукового обґрунтування та прогнозу.

У багатьох випадках, особливо при стихійних приватних розбудовах об'єктів рекреаційного призначення, не витримуються відповідні нормативи, не створюється необхідна інфраструктура рекреаційного використання територій (шляхи, очисні споруди, складські та інші приміщення, об'єкти торговельного та побутового споживання, каналізація та ін.), що негативно позначилось як на контингенті відпочиваючих, так і на стані навколишнього середовища.

Спостерігається інтенсивне забруднення навколишнього середовища цілого ряду районів з цінними курортно-рекреаційними ресурсами: узбережжя Чорного та Азовського морів, самі акваторії цих морів, приміські зони більшості міст України, зокрема Києва, Харкова, Львова, Донецька, Дніпропетровська і ін., ряду річок і прилеглих територій та ін.

Особливої шкоди нанесла аварія на Чорнобильській АЕС. Вилучено з офіційного рекреаційного використання близько третини території України. Імунна система значної кількості людей ослаблена внаслідок внутрішнього і зовнішнього опромінення. Це скорочує вік життя та негативно впливає на генофонд населення.

Тому створення належної рекреаційної структури для оздоровлення людей і виведення шкідливих речовин з організму є життєво важливою проблемою як для нинішнього, так й для прийдешнього покоління громадян України.

Але й досі відсутня загальнодержавна науково обґрунтована політика у сфері розвитку рекреаційного господарства України. Цінні у рекреаційному відношенні території та об'єкти включаються у промислову і сільськогосподарську діяльність. У зв'язку із стихійною приватизацією земель за відсутності відповідної державної рекреаційної політики виникає реальна загроза істотного скорочення цінних в оздоровчому відношенні територій і ресурсів.

Стурбований станом здоров'я населення, рівнем техногенного навантаження на навколишнє середовище уряд на початку 90-х р.р. затвердив програму ДНТК РН – 50.02 щодо захисту тваринного і рослинного світу України під керівництвом акад. Гродзинського Д.М. В цій програмі був виділений розділ, присвячений розвитку регіональних рекреаційних зон

